

ТЕМА 7. ДІАГНОСТИКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

План

1. Поняття банкрутства суб'єкта господарювання й загальна класифікація методів діагностики ризику банкрутства
2. Комплексний економічний аналіз та експрес-аналіз діагностики ризику банкрутства підприємств
3. Інтегральна оцінка ризику банкрутства підприємств

7.1. Поняття банкрутства суб'єкта господарювання й загальна класифікація методів діагностики ризику банкрутства

Банкрутство – це підтверджена документально нездатність суб'єкта господарювання платити по своїх боргових зобов'язаннях й фінансувати поточну операційну діяльність через відсутність коштів. Головною ознакою банкрутства є нездатність підприємства забезпечити виконання вимог кредиторів протягом трьох місяців від дня настання строків платежів.

Основні види банкрутства:

- внаслідок непередбачених обставин (стихійні лиха, воєнні дії, криза в економіці, банкрутство боржників та інші зовнішні фактори);
- в результаті навмисного приховування власного майна з метою запобігання сплати боргів кредиторам;
- внаслідок неефективної роботи, здійснення ризикованих операцій.

В першому випадку держава повинна надавати допомогу підприємствам по виходу із кризової ситуації. За злочинне банкрутство передбачено кримінальне покарання. Найпоширенішим є третій вид банкрутства.

Банкрутство настає, як правило, поступово. Для того щоб вчасно передбачити й запобігти його, необхідно систематично проводити аналіз фінансового стану, що дозволить виявити «хворі» статті балансу й своєчасно вжити заходів по фінансовому оздоровленню.

Передумовами банкрутства є система факторів:

1. Зовнішні фактори:
 - економічні – загальний спад виробництва, інфляція, неправильна фінансова політика держави;
 - політичні – політична нестабільність суспільства, розрив економічних зв'язків, втрата ринків збуту;
 - посилення міжнародної конкуренції у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу;
 - демографічні – чисельність населення, рівень його добробуту.
2. Внутрішні фактори:
 - дефіцит власного оборотного капіталу внаслідок неефективної виробничо-комерційної діяльності;
 - низький рівень технології і організації виробництва;
 - створення наднормативних залишків незавершеного виробництва, виробничих запасів, готової продукції, що уповільнює оборотність капіталу;

- ненадійні контрагенти;
- відсутність ринків збуту через низьку організацію маркетингової діяльності;
- залучення позикових коштів в оборот підприємства на не вигідних умовах;
- швидке та неконтрольоване розширення господарської діяльності, в результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше обсягів продажів.

За даними країн з ринковою економікою, банкрутство суб'єктів господарювання на 1/3 обумовлено впливом зовнішніх факторів, на 2/3 – внутрішніх.

Методи діагностики ймовірності банкрутства можна класифікувати в наступні групи:

1. Проведення комплексного економічного аналізу суб'єкта господарювання.
2. Проведення експрес-аналізу по обмеженому колу фінансових показників.
3. Методи, засновані на інтегральній оцінці:
 - скорингові моделі;
 - багатомірний дискримінантний аналіз.

Розглянемо нижче перелічені методи більш детально.

7.2. Комплексний економічний аналіз та експрес-аналіз діагностики ризику банкрутства підприємств

Комплексний економічний аналіз діяльності суб'єкту господарювання проводиться за наступними етапами:

1. Аналіз початкових умов діяльності підприємства (економічні й політичні передумови, ринки збуту, конкуренти);
2. Аналіз використання основних фондів (в т.ч. виробничих та не виробничих) – використовуються тривалий час (зазвичай понад один рік, або понад один виробничий цикл), багаторазово беруть участь у виробництві;
3. Аналіз використання предметів праці (сировина та матеріали) – використовуються єдиноразово й повністю споживаються протягом одного виробничого циклу;
4. Аналіз використання трудових ресурсів;
5. Аналіз виробництва та збуту продукції;
6. Аналіз собівартості продукції;
7. Аналіз прибутковості та рентабельності;
8. Аналіз фінансового стану підприємства.

Комплексний економічний аналіз виконується за наведеною вище схемою, для внутрішніх потреб підприємства та при наявності повної достовірної інформації.

Проведення **експрес-аналізу** – передбачає визначення можливості банкрутства по обмеженому колу фінансових показників. Наприклад,

підприємство визнається неплатоспроможним при наявності однієї з наступних умов:

- коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду нижче нормативного значення для відповідної галузі;
- коефіцієнт забезпеченості підприємства власними оборотними коштами нижче нормативного значення;
- коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності менше 1;
- коефіцієнт фінансової залежності (питома вага позикових коштів у загальній сумі активів) протягом чотирьох кварталів більше 0,85.

Якщо виконується хоча б одна з перерахованих вище умов, це свідчить про критичну ситуацію, за якої підприємство не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Така ситуація може привести до реальної загрози ліквідації підприємства за допомогою процедури банкрутства.

7.3. Інтегральна оцінка ризику банкрутства підприємств

Інтегральна оцінка фінансово-економічного стану. З огляду на різноманіття показників фінансової стабільності, розходженнях в рівні їхніх критичних оцінок, багато вітчизняних та зарубіжних економістів рекомендують проводити інтегральну оцінку фінансової стабільності на основі скорингового аналізу.

Скорингові моделі класифікують підприємства за ступенем ризику, виходячи з фактичного рівня показників фінансової стабільності та рейтингу кожного показника, вираженого в балах на основі експертних оцінок, табл. 1.

Таблиця 1

Методика скорингового аналізу

Показник	Межі класів, відповідно до критеріїв				
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас
Рентабельність сукупного капіталу, %	30% і вище – 50 балів	Від 29,9 до 20% – від 49,9 до 35 балів	Від 19,9 до 10% – від 34,9 до 20 балів	Від 9,9 до 1% – від 19,9 до 5 балів	Менш 0% – 0 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і вище – 30 балів	Від 1,99 до 1,7 – від 29,9 до 20 балів	Від 1,69 до 1,4 – від 19,9 до 10 балів	Від 1,39 до 1,1 – від 9,9 до 1 бала	1 і нижче – 0 балів
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7 і вище – 20 балів	Від 0,69 до 0,45 – від 19,9 до 10 балів	Від 0,44 до 0,3 – від 9,9 до 5 балів	Від 0,29 до 0,2 – від 5 до 1 бала	Менш 0,2 – 0 балів
Межі класів	100 балів і вище	Від 99 до 65 балів	Від 64 до 35 балів	Від 34 до 6 балів	Від 5 до 0 балів

1 клас – це підприємства з гарним запасом фінансової стабільності, що дозволяє бути впевненим у поверненні позикових коштів;

2 клас – підприємства з деяким ступенем ризику по заборгованості;

3 клас – проблемні підприємства;

4 клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вживання заходів по фінансовому оздоровленню;

5 клас – неспроможні підприємства.

У міжнародній практиці оцінки ймовірності банкрутства суб'єкта господарювання одержали поширення деякі багатомірні дискримінантні моделі. Найбільш широку популярність одержала модель Альтмана.

Модель Альтмана. Інтегральний показник розраховується за формулою:

$$Z = 0,717x_1 + 0,847x_2 + 3,107x_3 + 0,42x_4 + 0,995x_5 \quad (1)$$

де x_1 – власний оборотний капітал / сума активів;

x_2 – нерозподілений прибуток / сума активів;

x_3 – прибуток до сплати відсотків / сума активів;

x_4 – власний капітал / позиковий капітал;

x_5 – дохід від реалізації / сума активів.

Якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства є високою, якщо $Z > 1,23$ – низькою.

Модель Ліса. Інтегральний показник має вигляд:

$$Z = 0,063x_1 + 0,092x_2 + 0,057x_3 + 0,001x_4 \quad (2)$$

де x_1 – оборотний капітал / сума активів;

x_2 – прибуток від основної діяльності / сума активів;

x_3 – нерозподілений прибуток / сума активів;

x_4 – власний капітал / позиковий капітал.

Якщо $Z < 0,037$, то ймовірність банкрутства є високою, якщо $Z > 0,037$ – низькою.

Модель Тафлера. Інтегральний показник має вигляд:

$$Z = 0,53x_1 + 0,13x_2 + 0,18x_3 + 0,16x_4 \quad (3)$$

де x_1 – прибуток від основної діяльності / короткострокові зобов'язання;

x_2 – оборотні активи / сума зобов'язань;

x_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів;

x_4 – дохід від реалізації / сума активів.

Якщо $Z < 0,2$, то ймовірність банкрутства є високою, якщо $Z > 0,2$ – низькою.

Недоліками наведених моделей є їхня не повна адекватність існуючим реальним умовам господарювання на Україні.

Зокрема, моделі можуть давати відмінні від дійсності результати внаслідок різної методики відбиття інфляційних факторів, відмінностей у законодавчій та інформаційній базах.

Найбільш повно умовам України відповідає модель, розроблена вітчизняними авторами:

$$Z = 0,111x_1 + 13,239x_2 + 1,676x_3 + 0,515x_4 + 3,8x_5 \quad (4)$$

де x_1 – частка власного оборотного капіталу в сукупних оборотних активах;
 x_2 – оборотний капітал / основний капітал;
 x_3 – коефіцієнт оборотності сукупного капіталу;
 x_4 – рентабельність активів підприємства;
 x_5 – коефіцієнт фінансової незалежності (частка власного капіталу в загальній валюті балансу).

Якщо $Z > 8$, то ймовірність банкрутства відсутня; $5 < Z < 8$ – невеликий ризик банкрутства; $3 < Z < 5$ – середній; $1 < Z < 3$ – великий; $Z < 1$ – повна фінансова неспроможність.

Тестування даної моделі по досліджуваній вибірці суб'єктів господарювання показало, що вона дозволяє швидко провести експрес-аналіз фінансового стану підприємства і досить точно оцінити ступінь імовірності його банкрутства.

До підприємства, що визнано банкрутом, застосовується ряд заходів, рис. 1.

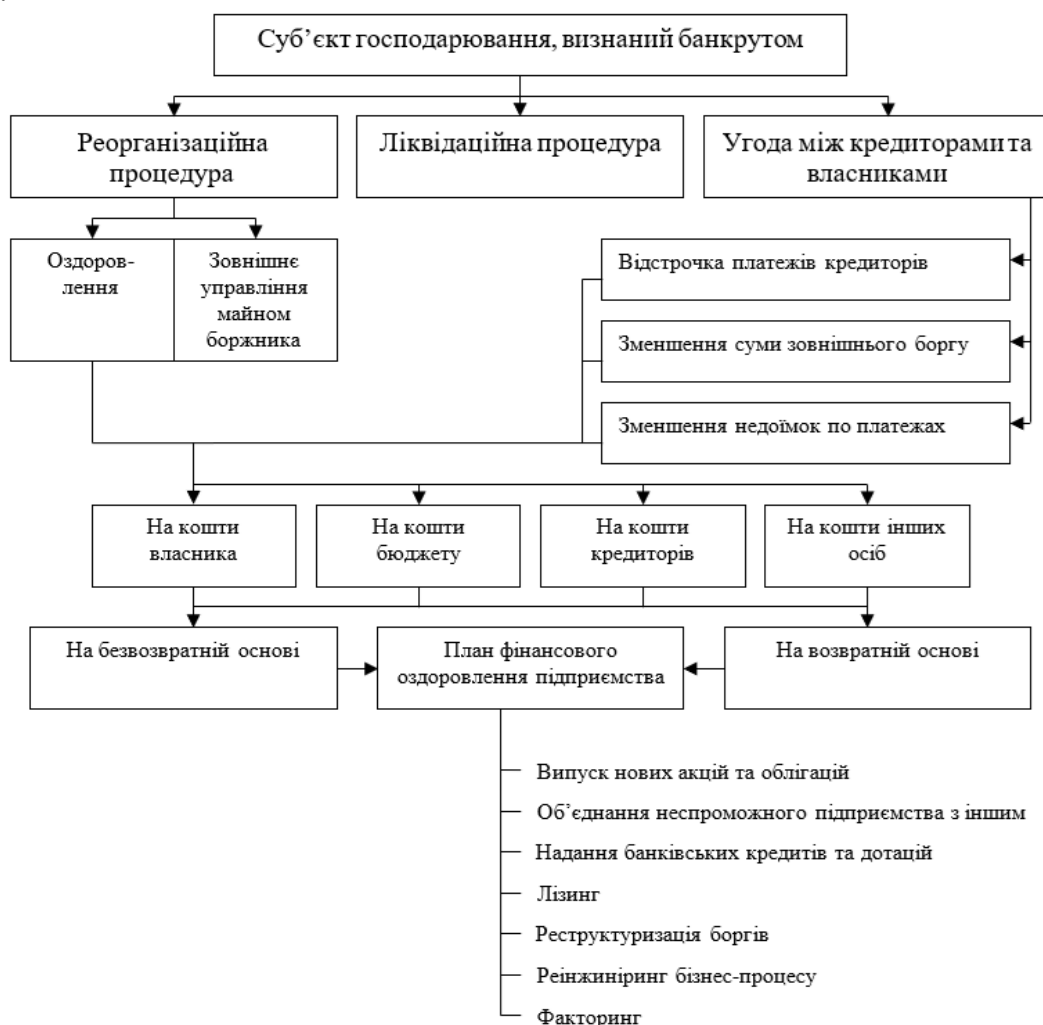

Рис. 1. Типи процедур й форми фінансового оздоровлення

З рис. 1 видно, що основними типами процедур й формами фінансового оздоровлення збанкрутілих підприємств, є наступні:

- реорганізація виробничо-фінансової діяльності;
- ліквідація з розпродажем майна;
- угода між кредиторами та власниками підприємства.

Реорганізаційні процедури передбачають відновлення платоспроможності шляхом розробки бізнес-плану фінансового оздоровлення підприємства шляхом комплексного використання внутрішніх і зовнішніх резервів.

Конкретні шляхи виходу підприємства із кризової фінансової ситуації залежать від причин його неспроможності. Оскільки більшість підприємств банкрутують з вини неефективної державної політики, то одним із шляхів фінансового оздоровлення підприємств повинна бути державна підтримка суб'єктів господарювання. Але через обмеженість бюджетних коштів, на цю допомогу можуть розраховувати не всі підприємства.

До методів фінансового оздоровлення підприємств можна віднести наступні:

- зменшення або повна відмова від виплати дивідендів по акціях;

Це один зі шляхів запобігання банкрутства акціонерних товариств за умови, що вдасться переконати акціонерів у реальності програми фінансового оздоровлення й підвищенні дивідендних виплат у майбутньому. В цьому випадку весь отриманий за звітний період прибуток реінвестується в подальший розвиток підприємства.

- факторинг – поступка банком, або факторинговою компанією права на отримання дебіторської заборгованості;
- лізинг – оренда майна, що не вимагає повної одноразової оплати, один з ефективних методів відновлення матеріально-технічної бази;
- диверсифікація виробництва з метою зниження ризику;
- надання банківських кредитів;

Зменшити дефіцит власного капіталу можна за рахунок прискорення його обіговості.

- прискорення оборотності капіталу шляхом скорочення виробничо-комерційного циклу, наднормативних залишків запасів, незавершеного виробництва;

Якщо підприємство отримує прибуток і є при цьому неплатоспроможним, необхідно проаналізувати використання прибутку.

- аналіз використання прибутку;
- пошук внутрішніх резервів по збільшенню прибутковості виробництва за рахунок більш повного використання виробничої потужності підприємства, підвищення якості й конкурентноздатності продукції, зниження її собівартості і тому подібне;
- реінжиніринг бізнесу-процесу – докорінний перегляд виробничої програми, матеріально-технічного постачання, організації праці, підбор персоналу, керування якістю продукції, цінова політика тощо.